

Του Κ. ΠΛΙΑΚΟΥ

Φωτογραφίες: MEMORIAL SOCIETY

Τα θύματα του Στάλιν στα τριάντα χρόνια της παντοδυναμίας του υπολογίζονται σε εκατομμύρια. Φυλακίσεις, εκτελέσεις, εξορίες, καταναγκαστικά έργα συμπληρώνουν τη μαύρη σελίδα στην Ιστορία της Ρωσίας, την οποία ο Στάλιν αν και θα το ήθελε, δεν κατάφερε να σβήσει.

Οι φωτογραφίες αυτές ανήκουν σε πολίτες που δολοφονήθηκαν στη δεκαετία του '30 και βρέθηκαν στα αρχεία της «Λουμπιάνκα», την έδρα της μυστικής αστυνομίας του σοβιετικού καθεστώτος στη Μόσχα. Εκεί φυλάσσονται χιλιάδες ακόμη. Πρόσωπα που συνθέτουν ένα μακάβριο μωσαϊκό σε ένα φωτογραφικό θάλαμο φρίκης, που θα μπορούσε να έχει τίτλο «εδώ σε φωτογραφίζω κι εδώ σε σκοτώνω». Κάπως έτσι συνέβη με όλους αυτούς τους άντρες και τις γυναίκες. Εξαφανίστηκαν σε ένα «σήμερα σε συλλαμβάνω και αύριο σε εκτελώ»...

Το 1917 τα Σοβιέτ παίρνουν την εξουσία βάζοντας τέλος στην τσαρική εποχή. Πέντε χρό-

να που πέρασε. Πολίτες μετατράπηκαν σε εχθρούς για άλλους πολίτες κάτω από την εξουσία δικτατόρων. Η διαφορά είναι ότι αυτοί οι άνθρωποι υπήρξαν δύο φορές θύματα. Πρώτον, γιατί καταδικάστηκαν και εκτελέστηκαν χωρίς αποδείξεις και δεύτερον γιατί δεν υπήρχε στην ουσία κανένα λόγο να εκτελεστούν παρά μόνο ο παραλογισμός του δικτάτορα. Μεταξύ αυτών και πολλοί πρώην «φίλοι», καταδότες, εκτελεστές, βασανιστές που εν μια νυκτί μετατράπηκαν σε εχθρούς και είχαν την ίδια τύχη με τους αθώους.

ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ

Όπως ο Αλεξάντερ Μαλτσένκο, φίλος του Λένιν από τα πρώτα νεανικά χρόνια. Ή ο Μιχαήλ Φρινόφσκι, υποδιοικητής της μυστικής αστυνομίας. Μαζί μ' αυτόν εκτελέστηκε και όλη η οικογένειά του. Ή ο Νικολάι Γέζοφ, δεξί χέρι του Στάλιν, ο άνθρωπος που ανέλαβε να καθάρσει τον τροτσκισμό και που το 1936, μόνο, διέταξε τη δολοφονία 3.000 αξιωματικών. Απ' αυτόν δεν έμεινε ούτε η φωτογραφία του. Υπάρχουν ακόμη μέλη του Κομμουνιστικού

Καταναγκαστικά έργα στη Σιβηρία. Χιλιάδες πολίτες πέρασαν από τα γκούλαγκ του Στάλιν.

για μετά αρχίζει να «λάμπει» το άστρο του Στάλιν όταν ο Λένιν τον κάνει γενικό γραμματέα του κόμματος, έχοντας βέβαια τις επιφυλάξεις του, χωρίς όμως να μπορεί να φανταστεί ότι αυτός, ένας από τους έξι έμπιστους του θα δολοφονούσε τους υπόλοιπους πέντε και στη συνέχεια τους συμπατριώτες του σε μια άνευ προηγουμένου επιχείρηση «κοινωνικής εκκαθάρισης».

ΑΝΑΚΡΙΣΕΙΣ

Τους ανθρώπους αυτούς, μέρες, ώρες ή λεπτά πριν από την εκτέλεση, τους οδηγούσαν μέσα από σκοτεινούς διαδρόμους μετά από ανακρίσεις και βασανιστήρια σε μια γωνιά κάποιας αυλής να ποζάρουν μπροστά στο φωτογράφο, με φυσικό φως για να αποτυπωθούν καλύτερα τα χαρακτηριστικά τους. «Κοίταξε εδώ, μείνε ακίνητος, κοίτα το φακό...». Ίσως πάλι η φωτογράφιση να διέκοπτε την ανάκρισή τους σε κάποια σκοτεινή αίθουσα απέναντι σε άλλους κρατούμενους κάνοντας αυτοκριτική ή αναγκαζόμενοι να κατηγορούν αλλήλους.

«Μίλα, δώσε μας ονόματα, θέλουμε ονόματα...». Και στη συνέχεια μπροστά στο φακό να καταγράφονται στα μάτια τους και το πρόσωπό τους όλα τα συναίσθημα. Δυσπιστία, τρόμος, περιφρόνηση, μίσος, λύπη, περηφάνια, θυμός, πού και πού και κάποιο χαμόγελο, απ' αυτά που ξεφεύγουν καμιά φορά όταν η ελπίδα έχει χαθεί ή όταν δεν υπάρχει πια επιθυμία για ζωή. Η ιστορία αυτών των ανθρώπων επαναλήφθηκε πολλές φορές στην Ευρώπη στον αι-

κόμματος, απλοί πολίτες, δάσκαλοι, φοιτητές, εργάτες, επιστήμονες, καλλιτέχνες, αξιωματικοί του Κόκκινου Στρατού.

Τα στοιχεία για όλους αυτούς τους ανθρώπους συνελέγησαν από το ίδρυμα «Memorial» που δημιουργήθηκε το 1989, όσο ήταν «ζεστή» ακόμη η περεστρόικα του Γκορμπατσόφ, με σκοπό να καταγράψει τα εγκλήματα του Στάλιν.

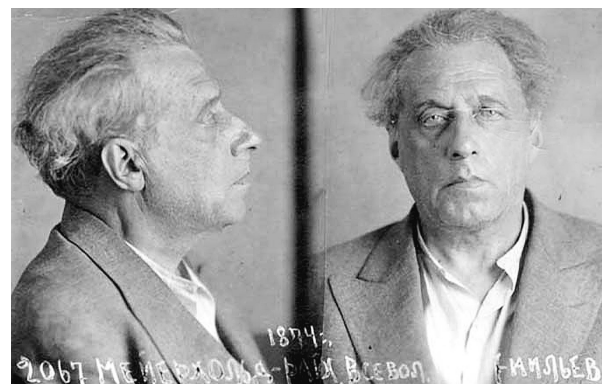
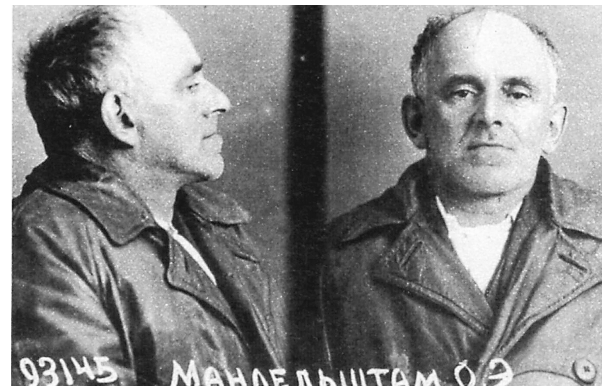
Τότε ξεκίνησε και η δεύτερη φάση της αποκατάστασης των θυμάτων που κατηγορήθηκαν για πολιτικά εγκλήματα (η πρώτη είχε ξεκινήσει σχεδόν αμέσως μετά το θάνατο του Στάλιν). Το «Memorial» εκδίδει διαρκώς «βιβλία μνήμης» για τα θύματα κάθε περιοχής με φωτογραφίες και βιογραφικά τους, αλλά όπως παραδέχονται οι άνθρωποι του ιδρύματος, για να ολοκληρωθεί το αρχείο με τους σημερινούς ρυθμούς, θα χρειαστούν περίπου εκατό χρόνια ακόμη. Μέχρι στιγμής έχει αποκατασταθεί η μνήμη περίπου ενός εκατομμυρίου ανθρώπων.

Πολλές από αυτές τις φωτογραφίες περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Ντέιβιντ Κινγκ «Απλοί πολίτες. Τα θύματα του Στάλιν». Ο Κινγκ, δημοσιογράφος, πρώην διευθυντής του «Sunday Times Magazine», ήταν ο πρώτος που εξέδωσε βιβλία εκτός Ρωσίας γι' αυτή τη σκοτεινή περίοδο. Όπως λέει ο ίδιος, «είναι μια μακάβρια ειρωνεία το πώς αυτή η σκληρή μυστική αστυνομία κατάφερε να δημιουργήσει τόσο εκφραστικά και ευαίσθητα πορτρέτα».

i <http://www.memo.ru/eng/>
<http://www.davidkingcollection.com/>

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΚΟΥΛΑΓΚ

Εχθροί του καθεστώτος οι άνθρωποι του πνεύματος

Φωτογραφίες από τον αστυνομικό φάκελο τριών σημαντικών εκπροσώπων του πνευματικού κόσμου της Σοβιετικής Ενώσης τη δεκαετία του '30.

Από πάνω, Ισαάκ Μπαμπέλ (εκτελέστηκε το 1940), Οσип Μάντελσταμ (πέθανε το 1938 σε γκούλαγκ στο Βλαδιβοστόκ) και Βζέβολντ Μέγιερχολντ (εκτελέστηκε ως τροτσκιστής το 1940).

Ο Χοσέ Λεσάμα Λίμα, ένας από τους σημαντικότερους Κουβανούς συγγραφείς, είχε πει: «Οι καλλιτέχνες είναι επικίνδυνοι για κάθε δικτατορία. Ξεφεύγουν από τα όρια. Δημιουργούν ομορφιά. Και η ομορφιά είναι εχθρός...». Ανάμεσα στις φωτογραφίες υπάρχουν και πολλές καλλιτεχνών, συγγραφέων και ποιητών.

Ο Στάλιν τους θεωρούσε τους πιο επικίνδυνους εχθρούς. Παρ' όλη αυτά, η δημιουργικότητα των Ρώσων καλλιτεχνών που έλαμψε στις αρχές του περασμένου αιώνα και τα πρώτα χρόνια της Σοβιετικής Επανάστασης κατάφερε να μείνει ζωντανή παρά τους διωγμούς και τη λογοκρισία. Λεπτομέρειες από εκείνη την εποχή έχουν μείνει καταγεγραμμένες σε έργα πολλών δημιουργών, εκτελεσμένων ή καταδικασμένων σε καταναγκαστικά έργα σε κάποιο γκούλαγκ στα Ουράλια ή στα βάθη της Σιβηρίας. Περιγράφουν όσα βλήπουν τα μάτια τους, νιώθουν τα κορμιά τους, ονειρεύονται. Διηγούνται τον αγώνα τους για την επιβίωση, τον αγώνα για να παραμείνουν άνθρωποι. Όπως ο Ισαάκ Μπαμπέλ, που έγραφε ένα μυθιστόρημα με αναφορές στην «Cheka», τη μυστική αστυνομία του Λένιν, και που δεν πρόλαβε να τελειώσει.

Ο Οσип Μάντελσταμ που πέθανε σε κάποιο γκούλαγκ στο Βλαδιβοστόκ για ένα ποίημα που αναφερόταν στον Στάλιν. Εγραφε: «Αυτός μπορεί να σκοτώνει και ταυτόχρονα να είναι τόσο γλυκός. Είναι ένας Γεωργιανός με μεγάλη καρδιά...».

Ο Βζέβολντ Μέγιερχολντ, ηθοποιός, συγγραφέας και από τους σημαντικότερους θεατρικούς σκηνοθέτες, θεμελιωτής του Συμβολισμού, στενός συνεργάτης του Μαγιακόφσκι και ο άνθρωπος που επηρέασε όσο λίγοι τον πρωτοπόρο σκηνοθέτη Σεργκέι Αϊζενστάιν.

Ο Βαρλάν Σαλάμοφ που φυλακίστηκε για περισσότερα από δεκαπέντε χρόνια γιατί αποκάλυψε τη διαθήκη του Λένιν και τις επιφυλάξεις του για τον Στάλιν. Οι «Ιστορίες της Κολίμα», περίπου εκατό διηγήματα που εκδόθηκαν στη Ρωσία μόλις το 1978 αποτελούν την πιο συγκλονιστική μαρτυρία για τη ζωή στα στρατόπεδα του Στάλιν από τα οποία πέρασαν πάνω από είκοσι εκατομμύρια άνθρωποι.

Από τη φυλακή του ο Σαλάμοφ, που τελικά κατάφερε να βγει ζωντανός, έγραφε: «Αυτό που είδα δεν πρέπει να το δει άνθρωπος ούτε να το ζήσει. Πώς να περιγράψω αυτό που δεν περιγράφεται; Είναι αδύνατο να βρεις τις λέξεις. Το να πεθάνεις θα ήταν ίσως πιο εύκολο...».